

Var avregleringen av elmarknaden lyckad?

BOKANMÄLAN

I boken *Den nya elmarknaden – Framgång eller misslyckande?* undersöker Niclas Damsgaard och Richard Green effekterna av avregleringen av den svenska elmarknaden (eller omregleringen – antalet explicita regler har inte minskat), och ställer frågan om förändringarna inneburit en förbättring ur ett välfärds-perspektiv. Boken går igenom elmarknaden och dess utveckling under åren efter införandet av den nordiska elbörsen Nord Pool år 1996. Vad som hänt med elpriserna, investeringar i elproduktionsanläggningar, reglering av distributionsnät, samt förekomsten av marknadsmakt behandlas i separata kapitel.

Elpriserna (exklusive skatter och nätavgifter) till konsumenterna sjönk under de första åren (fram till 2000) och har sedan stigit. En förklaring som antyds har att göra med variationer i väderförhållanden, dvs regnmängder som påverkar utbudet av vattenkraft och kyla som påverkar efterfrågan. Ett intryck av t ex figur 3.1 på s 60 är att variationen i både producent- och konsumentpri-

ser har ökat. Nätavgifterna har minskat något (utom för gruppen villor utan elvärme), medan elskatterna ökat kraftigt. Dessa förändringar ger tillsammans ökningen i konsumentpriser på el under perioden.

Investeringarna i elproduktion har varit små under hela 1990-talet, och marginalen mellan maximal kapacitet och toppförbrukning har minskat. Frågan är om detta innebär att kapaciteten nu är för liten eller ej. I kapitel 4 förs en teoretisk diskussion som pekar åt litet olika håll: å ena sidan sägs att eftersom priserna på Nord Pool sannolikt motsvarar den verkliga marginalkostnaden så ger priserna rätt incitament att investera, å andra sidan att om faktiska realtidspriser på elkraft fick större genomslag i konsumenternas elräkningar så skulle efterfrågan bli mer elastisk och kapacitetsbrist ett mindre problem. En tredje faktor som nämns är att producenterna kan ha ett egenintresse av att viss kapacitetsbrist råder.

Eldistributionsnäten är lokala naturliga monopol och Energimyndigheten utövar tillsyn över nätpriserna. Kapitel 6 innehåller, förutom en kortfattad översikt av regleringsteori, en intressant genomgång av Nätnyttomodellen

Niclas Damsgaard och Richard Green: *Den nya elmarknaden – Framgång eller misslyckande?* (övers Birgitta Johansson), SNS Förlag, 2005, 189 sidor, ISBN 91-85355-23-2.

som används av Energimyndigheten för att bedöma avgifternas rimlighet, dvs i praktiken som en pristaksreglering av avgifterna. En slutsats är att modellen ger starka incitament till kostnadsbesparingar då de maximalt tillåtna avgifterna inte beror på faktiska kostnader. Samtidigt finns risk att incitamenten att upprätthålla kvalitet (i meningen få strömavbrott) blir för låga, och möjligheter att anpassa modellen för att hantera detta på ett bättre sätt diskuteras.

Marknadsmakt är utan tvekan ett potentiellt problem på en marknad som elmarknaden där både efterfrågan och utbud är oelastiska på kort sikt, och där det dessutom inte råder fritt inträde. I kapitel 7 diskuteras om marknadsmakt varit ett faktiskt problem på den nordiska elmarknaden. De utredningar som gjorts pekar inte på att detta varit fallet så här långt. Dock visar erfarenheten i Kalifornien år 2000, där marknadsmakt vid höjd efterfrågan ledde till mycket höga priser på råkraft och ransonering av el till konsumenter, att situationen kan förändras snabbt. En ytterligare fråga som diskuteras är om marknadsmakt utövas av de leverantörer som köper råkraft på elmarknaden och säljer den till konsumenter. Ett tecken på detta är att prisskillnaden mellan kunder som bytt leverantör eller som omförhandlat sitt avtal, och kunder som inte gjort det, är mer än 10 procent. Man pekar på det önskvärda i att konsumenterna blev mer benägna att byta leverantör, men det är inte klart hur detta kan uppnås.

Dessa är de av bokens kapitel som har direkt betydelse för utvärderingen av regelreformen. Elmarknaden har ju också förändrats på andra sätt under de senaste tio åren, t ex genom den ökade betydelsen av och stödet till förnybar elproduktion, som behandlas teoretiskt i kapitel 9, och den ökande internationella handeln med el, som beskrivs i kapitel 5.

I bokens två sista kapitel görs så en

sammanvägning av avregleringens effekter i en välfärdsanalys, där effekterna under perioden 1996-2003 värderas och diskonteras till år 1996. Huvuddelen av analysen bygger på antagandet att avregleringen lett till viss minskning av produktionskostnaderna för el, samt att avregleringen inneburit lägre priser under perioden 1998-2002 och högre priser under 2002-03, jämfört med det kontrafaktiska fallet, dvs fortsatt reglering. Samhällsekonomiska intäkter har viktats lika oberoende av om de tar formen av konsumentöverskott, vinster eller skatter. Slutsatsen är att det samhällsekonomiska nettot av avregleringen är positivt.

Den nya elmarknaden – Framgång eller misslyckande? är en innehållsrik och intressant genomgång av utvecklingen på den svenska elmarknaden under åren efter avregleringen. Dock är undersökningsperioden 1996-2003 ganska kort och kanske inte typisk för mer långsiktiga förhållanden. Sedan 2003 har elpriserna inte återgått till de låga nivåer som rådde direkt efter avregleringen. I Svensk Energis aktuella statistik (se www.svenskenergi.se) verkar det snarare finnas en viss uppåtgående trend. Det är också intressant att notera att det tidigare negativa sambandet mellan nederbördsmängder och priser verkar ha blivit svagare. Bokens slutsats att nettoeffekten av avregleringen är positiv för denna period säger alltså inte att allt är gott och väl på elmarknaden för framtiden. Elmarknaden är en marknad som domineras av ett fåtal stora företag och där det är svårt för nya företag att etablera sig. Därför finns risken för höjda priser på grund av marknadsmakt och det kommer även fortsättningsvis att vara viktigt att vara vaksam på detta.

Astri Muren, docent,
Nationalekonomiska institutionen,
Stockholms universitet